

**SIRI
HUSTVEDT
ELS
MIRATGES
DE LA
CERTESA**

Reflexions sobre la relació entre el cos i la ment

**CERTESA
DE LA
MIRATGES
ELS
HUSTVEDT
SIRI**

edicions

62

Siri Hustvedt

Els miratges de la certesa

Reflexions sobre la relació
entre el cos i la ment

Traducció d'Ernest Riera

Edicions 62

Barcelona

Títol original: *The delusions of certainty*
© Siri Hustvedt, 2016

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

Primera edició: març del 2021

© de la traducció: Ernest Riera Arbussà, 2021

© d'aquesta edició: Edicions 62 s.a.,
Diagonal, 662-664 - 08034 Barcelona
www.edicions62.cat
info@edicions62.com

Compost a Moelmo

DIPÒSIT LEGAL: B. 2.314-2021
ISBN: 978-84-297-7912-7

ÍNDIX

<i>Introducció. Entrar i sortir</i>	5
Bates, triangles, màquines, ment en la matèria, i gegants	9
Un estudi aleatori gens científic de què pensa la gent sobre la ment (un parèntesi sobre per què escric aquest llibre), i una petita marrada per l'interior de la ment d'Alfred North Whitehead	20
Idées adquirides i M.	29
Què som? L'innat/l'adquirit: dur i tou	33
Cervells: durs o tous?	43
L'innat i l'adquirit: les ments i la cultura pop	52
Heretabilitat i històries de bessons	60
Una excursió a les vides d'en Johnny i en Jimmy i una científica que es deia Myrtle McGraw	64
Certes numèriques?	70
Noves i velles aventures a Harvard, testosterona, placebo, embarassos imaginaris i desitjos i pors que es fan realitat	73
Un moment dedicat al sacrifici de granotes i a la biologia d'Aristòtil	88
Les dones no poden fer física	91
Un maridatge de ments: la psicologia evolutiva	101
Endurir i suavitzar Darwin?	105
Històries de supervivència	117
La ment com a ordinador literal?	124
El cervell humit	131
Meravelles no naturals	137

Neurones i <i>psychons</i>	140
IAS <i>versus</i> expertesa	147
Màquines, emocions i cossos	156
Un apart sobre Niels Bohr i Søren Kierkegaard	175
Humit o sec?	177
Terra de Phantasia en mode sincer i en mode irònic	183
El cos pensant	193
Empatia, imaginació i bebès	212
Memòria, placebo i simbolisme corporal estrany	229
Treball i amor	237
<i>Coda</i>	245
<i>Notes</i>	249

Bates, triangles, màquines, ment en la matèria, i gegants

Des de la meua primera lectura de les *Meditacions* de René Descartes fa gairebé quaranta anys, conservo una visió del filòsof reclinat en una butaca, guarnit amb una bata de vellut brodat i una gorra de dormir, amb sabatilles als peus i unes ulleres al nas; les podria haver fet servir o no, però com que va fer descobriments en el camp de l'òptica, per això les dec fer figurar en la meua imatge mental. Se m'apareix no pas com una persona de carn i ossos, sinó com un dibuix dels que va fer dos segles més endavant «Phiz», l'il·lustrador de Dickens. Aquesta imatge de Descartes és una caricatura que em ve al pensament sempre que penso en els dubtes radicals. En la seva Primera Meditació (1641), Descartes es pregunta si hi ha res que pugui saber del cert. De ben segur, escriu, no pot dubtar que «sec a la vora del foc, amb una bata d'hivern, i aquest paper a les mans».⁴ El filòsof, però, no està del tot segur que sigui allà a la vora del foc. ¿No ha tingut força vegades somnis d'aquesta mena, es pregunta, somnis de seure a la vora del foc amb bata, en els quals se sentia ben segur de la seva realitat? Com Plató abans que ell, Descartes es malfiava dels coneixements que li arribaven a través dels sentits.

Després d'adoptar una posició de dubte absolut sobre la seva existència i sobre tot el món que l'envolta, Descartes mena el lector per una sèrie d'argumentacions a través de les quals assoleix la certesa, unes veritats que li han arribat a través d'un procés de pensament purament racional. Dins del meu cap, la certesa de Descartes també s'encarna en una imatge que prové del filòsof mateix: un triangle, la mateixa figura geomètrica que Plató va utilitzar per argumentar la seva teoria de les formes. El meu triangle no té

pes, està immòbil, i flota a l'aire. Sens dubte, això és el que vaig veure mentalment la primera vegada que vaig topar amb el triangle cartesià, que té un paper en el seu argument ontològic per a l'existència de Déu. «Quan, per exemple, imagino un triangle, encara que potser no existeixi tal figura —o no hagi existit mai— a qualsevol altra banda que no sigui el meu pensament, encara existeix una determinada naturalesa, o essència, o forma del triangle que és immutable i eterna, i que no ha estat inventada per mi ni depèn del meu pensament».⁵ Per a Descartes, les matemàtiques, la lògica i la metafísica són universals, immutables, i per tant, incorpòries. La ment o l'ànima té idees a priori o innates, que no són producte seu. Es podria dir que, per al filòsof del segle XVII, el raonament i Déu estan lligats. Les matemàtiques resideixen en un espai transcendent, no contaminat pel cos mortal, sensible, aquell que va guarnit amb bata i s'escalfa els peus a la llar de foc. En el meu catàleg mental d'imatges recurrents, invoco el triangle quan vull evocar una imatge de veritat estàtica, intemporal, incorpòria. La idea que el número és la veritat és més vella que Descartes i més vella que Plató. Al segle V abans de Crist, els pitagòrics ensenyaven que el número governa l'univers.

La sensació i la imaginació troben un lloc en la filosofia de Descartes, però és només amb l'ajuda del nostre pensament que veure, sentir, tocar, assaborir, olorar, escoltar i imaginar creen comprensió. El cos amb els seus records, imaginació i passions interacciona amb el pensament, però tots dos són fets de matèries diferents. La separació de psique/soma és encara un lloc comú en la cultura contemporània. «És cosa del teu cap» és una manera taquigràfica i convenient de dir a un amic que el seu problema és «psicològic» o «mental». Una cama trencada, per altra banda, és un problema «físic», que potser exigirà posar l'os a lloc i enguixar. Però, de què estan fets els pensaments? I si no venen dels nostres cossos, d'on venen? Quan era petita, a vegades em venien pensaments sobre pensaments en moments en els quals el món tot d'una em semblava irreal. I si no soc la Siri? ¿I si soc una persona dins del somni d'una altra persona? ¿I si el món fos un món dins d'un altre món

dins d'un altre món? Què són els éssers humans de debò i com podem saber què som? Com és que podem parlar amb nosaltres mateixos a dins del cap? Què són les paraules?

Per a Descartes, l'expressió *Cogito ergo sum*, penso per tant soc, només pot pertànyer als éssers humans. Els animals no pensen. Són criatures sense ànima, i per tant estan fetes de matèria pura, no són res més que màquines. Segons el filòsof, tota matèria té extensió, cosa que els pensaments no tenen. La matèria ocupa espai i està feta de minúsculs «corpúscles», partícules essencials similars als àtoms però que no són àtoms. Com molts pensadors de la seva època, Descartes va rebre la influència de l'antic atomisme d'Epicur i Demòcrit, per als quals el món es componia d'àtoms, cossos durs de matèria que es movien en un buit. Descartes es va haver de distanciar de l'antic atomisme perquè no hi havia espai per al Déu cristià o per a una ànima-ment eterna, i perquè no acceptava la idea d'un buit. En una carta al Pare Mersenne de 1630, Descartes descriu els seus corpúscles: «Però no és necessari imaginar que siguin com àtoms, ni tampoc que tinguin una duresa determinada. Imagineu-los com una substància extremadament fluida i subtil».⁶ A diferència dels àtoms antics, els corpúscles són tous. Els àtoms encara són amb nosaltres, és clar, en una altra forma, però és interessant que la imatge dels àtoms moderns també hagi canviat des que jo anava a escola i veia representacions d'àtoms, amb els neutrons i els electrons que hi donaven voltes, i que em recordaven molt l'altra representació que estudiava: la del sistema solar.

Molts pensadors continuen vivint amb el llegat de Descartes. Les preguntes que va fer sobre el material del qual estem fets els éssers humans, o sobre la nostra relació amb el món, el que és innat en nosaltres, el que adquirim a través de l'experiència sensorial, viscuda, i si existeixen veritats immutables intemporals, encara obsessiona la cultura occidental. La majoria de gent pensa intuïtivament que els pensaments són diferents dels cossos. Una vegada i una altra, en tota mena d'escrits, tant acadèmics com populars, se separa el que és psicològic del que és fisiològic. Són diferents? O són la mateixa cosa? Què té a veure un pensament amb

les neurones del cervell? ¿La forma del triangle vagarejava per l'univers a l'espera que una persona la descobrís? Avui en dia hi ha persones que creuen en la veritat del triangle, que defensen la idea que la lògica i les matemàtiques transcendeixen el pensament humà, i d'altres que no.

Thomas Hobbes, contemporani de Descartes, defensava un model purament atomista, materialista, mecànic, dels éssers humans i de la natura. Nosaltres i tot l'univers estem fets del mateix material atòmic natural i obeïm les mateixes lleis de moviment, cosa que vol dir que el món només ens arriba a través dels sentits. El materialisme de Hobbes proposava un primer impulsor: Déu va clavar la puntada de peu que va posar en marxa la maquinària estrepitosa de la natura, però a part d'això no és clar què era la deïtat per a Hobbes, exactament. Per a ell, el cos humà era una màquina, i tot pensament i sensació eren moviments del cervell similars als d'una màquina. Al capítol 5 de *Leviatan*, «De la raó i de la ciència», Hobbes representa la raó humana com una sèrie de càlculs: «En qualsevol indret on existeixi un lloc per a la *suma* i la *resta*, també existeix un lloc per a la *Raó*; i allà on aquestes no hi tenen lloc, la *Raó* no hi té res a fer».⁷ A diferència dels nostres sentits de naixement i de la memòria o la prudència que guanyem amb l'experiència, la raó ens arriba a través de la «indústria», la feina de connectar un «Element, que són els Noms» amb un altre. Com que aquests elements no són tan vitals per al pensament en si, Hobbes defensa aferrissadament que el llenguatge que utilitzem ha d'estar «depurat d'ambigüitat».⁸ La metàfora és especialment perillosa i apta per conduir erròniament la persona que raona cap a tota mena d'absurditats.

Hobbes, com Descartes, va estar molt influït per Galileu. Va agafar del filòsof i científic una admiració per la geometria com a veritable mètode per representar el món natural. La raó és per a Hobbes una mena de càlcul pas-a-pas, a través del qual s'entén com una cosa es relaciona amb la següent per mitjà de la causa i l'efecte, una relació que fa possible la predicció:

I mentre que els Sentits i la Memòria no són sinó coneixement dels Fets, que són una cosa del passat, i irrevocable, la Ciència és el coneixement de les Conseqüències, i de la dependència d'un fet sobre un altre [...] Perquè quan veiem com resulta qualsevol cosa, sabem quines en són les causes, i de quina manera ho són; per tant, quan causes similars són en el nostre poder, veiem com podem produir els efectes similars.⁹

Margaret Cavendish, duquessa de Newcastle, va quedar exposada al pensament de Descartes i Hobbes perquè pertanyien al cercle intel·lectual del seu marit, William, i del seu germà polític, Charles. Reialistes exiliats a França, el duc i la duquessa s'interessaven molt per aquells debats, que ni més ni menys tractaven de què estan fets els éssers humans, els animals i el món. La duquessa es va trobar amb Descartes i coneixia Hobbes. El filòsof anglès va refusar de mantenir amb ella cap conversa ni cap correspondència. Les idees de Margaret Cavendish es van ignorar en vida seva, però va publicar vint-i-tres llibres, que incloïen obres de teatre, poemes, fantasies, una novel·la utòpica, *The Blazing World* [*El món ardent*], una biografia del seu marit, una obra autobiogràfica, cartes i textos de filosofia natural. En dècades recents, els seus escrits voluminosos han estat reexaminats a la llum dels debats contemporanis sobre la ment i el cos. A mesura que es desenvolupava la seva filosofia natural, Cavendish no tan sols s'oposava al dualisme de Descartes, a la seva creença que la ment i el cos són dues substàncies diferents, sinó que també rebutjava la teoria mecanicista i atomista de Hobbes i advocava per una visió organicista i monista (tots som materials, però no pas com màquines), tot i que distingia entre el que anomenava matèria «animada» i «inanimada».

Les dues menes de matèria de Cavendish l'ajudaven a explicar com era que les pedres i la gent compartien el mateix material, i que la ment existeix no com a substància diferenciada pròpia sinó com a part del món. Aquestes dues menes de matèria, animada i inanimada, no estan aïllades l'una de l'altra, sinó que estan totalment fusionades: «Hi ha una commixtura tal de matèria animada

i inanimada que cap partícula en la natura no es pot concebre ni imaginar sense que estigui composta de matèria animada, tant com d'inanimada». ¹⁰ El seu panorganicisme es barrejava amb una forma de pansiquisme: la ment no forma tan sols part dels éssers humans, sinó també de tot el que constitueix l'univers. El pansiquisme ha tingut una llarga història, i molts pensadors notables n'han subscrit alguna versió. ¹¹

La pregunta «De què estan fets els éssers humans?» encara ens la plantejem. Per a Cavendish, a l'univers només hi havia material, però no estava construït amb partícules atòmiques i no era mecanicista. El seu moviment no estava predeterminat, no era una màquina. «La natura és un cos infinit que es mou per si mateix, i que en conseqüència viu per si mateix i es coneix a si mateix». ¹² Segons Cavendish, els éssers humans, les altres espècies, les flors i els vegetals estaven lligats en una unitat dinàmica sorprenentment fluida:

Tampoc puc percebre que l'home ostenti el Monopoli de tota la Raó, ni els Animals el de tots els Sentits, sinó que Sentits i Raó es troben en altres Criatures de la mateixa manera que en l'Home i els Animals; per exemple, les Drogues, com a Vegetals i Minerals, tot i que no poden llescar, moldre o infondre, com pot l'home, sí que poden tenir efecte sobre l'home, amb més subtileza, saviesa i amb el mateix seny, sigui per purga, vòmit, escopinada o qualsevol altre mitjà, que l'home a l'hora de trinxar-los, moldre'ls i infondre'ls, i els Vegetals sàviament nodreixen els homes, com poden els homes nodrir els Vegetals. ¹³

La filosofia de Cavendish s'oposa meridianament a la divisió de Descartes entre ésser humà i animal. Per a Descartes, és el pensament que salva l'home de ser tot ell màquina, com són les «bèsties».

El 1769, uns vuitanta anys després dels escrits de Cavendish, un altre materialista apassionat, Denis Diderot, treballava en *El somni de D'Alembert*, la seva obra múrria i desmanegada sobre la naturalesa de la vida i el món, on el seu heroi-pensador-somiador diu:

«Cada animal és més o menys un ésser humà, cada mineral és més o menys una planta, cada planta és més o menys un animal [...] No hi ha res clarament definit en la natura».¹⁴ *El somni* és ple de metàfores, i potser la més memorable és el trop que l'organisme humà no té pas més dret de ser considerat una sola entitat que la que té un eixam d'abelles. Els éssers humans són colleccions de parts d'òrgans que actuen en concert. Això també té una ressonància contemporània. Hi ha una gran quantitat de científics i filòsofs que discuteixen la idea que els éssers humans tenim una identitat o un jo fixats.

Diderot, un bruixot de la metàfora, sospitava malgrat tot dels trops. «Abandonaré aquest llenguatge figuratiu», escriu a *Lettre sur les sourds et muets*, «que només hauria d'utilitzar per divertir una criatura i impedir que se li distraigués l'atenció, i retornaré a l'estil de la filosofia, que trafica amb raons i no amb comparances».¹⁵ Cavendish no considerava la metàfora, l'emoció o la imaginació com a elements que contaminaven el pensament, sinó que proposava un continuïum de modes de comprensió que incloïen la raó i la «fantasia», o imaginació. Per a Cavendish, el límit entre totes dues no era rígid sinó elàstic.

Hi ha molt pocs pensadors que comencin pel començament, que vulguin esborrar totes les idees rebudes a la manera de Descartes, però a mi em semblava, i encara m'ho sembla, que aquest desig és vigoritzant. Les conviccions sobre la ment i la matèria com dues coses o bé com una, el cos humà com a màquina o bé com a forma orgànica menys previsible, sobreviuen en el pensament contemporani en disciplines diverses. Descartes buscava certesa, que va trobar en la caverna de la seva pròpia ment, aïllada i pensant. Un home seu tot sol en una habitació i pensa. Aquesta imatge encara és central per a la història del pensament occidental modern. Com va arribar l'home a estar en aquella habitació no acostuma a formar part del conjunt. Devia néixer, i devia tenir una infantesa, però el filòsof és adult per definició. Fins i tot avui en dia és molt més habitual que sigui un, i no una. No hi ha cap història, cap narrativa, cap dimensió temporal, només el cogitador

solitari que persegueix la veritat. Un home adult seu en una habitació i reflexiona sobre el contingut d'una altra habitació: l'espai mental dins del seu cap.

Elisabet, princesa de Bohèmia, que va iniciar correspondència amb Descartes, el va empènyer a explicar com podia ser que una substància immaterial com la ment pogués actuar sobre una de material, el cos. Va escriure: «Però, tanmateix, jo no he pogut concebre mai una cosa tan immaterial com res més que una negació de la matèria que no hi pot tenir cap mena de comunicació. Reconec que seria més fàcil per a mi concedir a l'ànima matèria i extensió que no pas concedir a una cosa immaterial la capacitat de moure un cos i ser moguda per ell».¹⁶ També va comentar, molt raonablement, que la condició del cos afecta la capacitat de pensar del subjecte, que una persona que «ha tingut la facultat i el costum de raonar bé, ho pot perdre tot per culpa d'uns vapors».¹⁷ També va pressionar Descartes perquè s'enfrontés al problema de l'emoció —les passions— en el seu model de ment i cos, cosa que ell va fer.

L'emoció ha estat un problema pertinaç tant en ciència com en filosofia. El seu paper en la vida humana i animal depèn de la teva visió de la ment. A diferència de Hobbes i Cavendish, la princesa Elisabet no sentia la inclinació de reduir la ment al cos, tot i que a les seves cartes dubta que la ment humana pugui ser completament independent dels estats temporals i corporis. Encara que el llenguatge de les seves cartes està tenyit de deferència envers el gran home, i que menciona la seva feblesa i inferioritat, les crítiques a les idees del seu interlocutor són molt astutes. Avui en dia pocs filòsofs donen suport al dualisme, però la idea de Descartes d'una ment racional que pot pensar fins a arribar a les veritats universals gaudeix de molt bona salut en bona part de la ciència i en la tradició angloamericana de filosofia analítica, malgrat el fet que fins i tot la definició mateixa de ment i pensament són objecte de debats acalorats, per no qualificar-los de torturats.

En oposició directa al pensament de Descartes i la seva àmplia influència, Giambattista Vico (1668-1744), erudit, historiador i professor a la Universitat de Nàpols, va plantejar una defensa vigorosa

de la retòrica, la cultura i la història a través del poder de la metàfora i la memòria, que ell creia que estaven arrelades en les nostres experiències sensibles corporals. A *Ciència nova*, Vico defensava una «veritat única més enllà de cap dubte: que de ben segur el món de la societat civil ha estat fet pels homes, i que per tant els seus principis es troben dintre de les modificacions del nostre pensament humà propi». ¹⁸ Mentre Descartes descobria veritats que eren estàtiques i universals, les veritats de Vico incloïen els usos del llenguatge i el canvi històric.

Per a Vico, la consciència humana mateixa té una història. Alçar la realitat humana per damunt de la seva narrativa i el seu desenvolupament era absurd. Si fa no fa, en la mateixa època que vaig llegir Descartes per primera vegada també vaig llegir Vico. Devia tenir uns vint anys. Vaig retenir poca cosa d'aquella primera lectura del pensador napolità... amb una poderosa excepció: em recordava dels seus gegants. M'imaginava criatures immenses, grises i arrugades però ben dretes, que caminaven feixugament per un paisatge de terres de color bru. Com a prova que aquestes criatures extintes havien existit, Vico menciona els «peus grossos» suposadament localitzats a la Patagònia i el Ciclop d'Homer, éssers d'«una naturalesa salvatge i monstruosa». ¹⁹ Tot i les seves naturaleses rudimentàries, Vico afirma que fins i tot aquesta gent galopestre tenia alguna «noció de Déu», una noció que va inaugurar el seu viatge de criatures impulsives, apassionades, egoistes, fins a l'ésser humà, més reflexiu i civilitzat.

Tot i que l'antropologia de Vico em recordava algunes de les històries més extravagants que explicava l'historiador grec Heròdot, els éssers enormes de l'italià serveixen per entendre l'evolució de la ment humana, de prereflexiva a reflexiva. En un passatge destacable, Vico identifica els seus *giganti* com a persones primitives que encara no han adquirit l'habilitat de reconèixer el seu reflex com a propi. L'habilitat de reconèixer-se un mateix al mirall es considera un punt d'inflexió en el desenvolupament d'un nen. Quan la criatura s'identifica al mirall, és capaç de veure's com si ho fes des de l'exterior, de la mateixa manera que la veuria una altra persona.

Adquireix una forma d'autoconsciència que abans no tenia. Els éssers humans la dominen aproximadament als divuit mesos. Però ara se sap que altres espècies també són capaces d'autoreconèixer-se: els simis, els elefants, alguns dofins i molts d'ocells. Vico escriu: «De la mateixa manera que els nens proven d'agafar el seu reflex quan es miren en un mirall, la gent primitiva pensaven que veïen una persona sempre canviant a l'aigua, en contemplar com s'alteraven els seus trets i moviments».²⁰ Per a Vico, aquesta habilitat per reflexionar sobre un mateix i sobre el món té una narrativa en la història humana, tal com la té en el desenvolupament d'un sol individu.

Educar els nens era una de les preocupacions principals de Vico. Li feia por que els nens, si només se'ls ensenyaven habilitats de raonament i geometria, a l'estil de Descartes, es convertissin en éssers raquítics amb poca habilitat de llenguatge. Aquest debat no s'ha acabat, encara. Als Estats Units, les matemàtiques i la ciència es consideren generalment més importants que les humanitats i les arts, en l'educació. Les matemàtiques i la ciència tenen una aurèola de seriositat, una severitat disciplinada que manca a les humanitats i les arts. L'elevació que va fer Hobbes de la raó, que és allò que s'encarrega de les sumes i les restes, encara és amb nosaltres. Vico volia mantenir viu el saber clàssic. Tenia por que es perdés amb l'aplicació de l'agenda cartesiana. També va veure que l'increment d'especialització a les universitats dividia el saber en bocins, de manera que un camp d'estudi era inintel·ligible per a un altre.

El segle XVII a Europa va patir guerres religioses sagnants i crisis intel·lectuals. No resulta estrany que els pocs que van poder gaudir del temps, l'educació i els mitjans busquessin certesa en un món on semblava que totes les veritats s'ensorraven. Ningú no neix filòsof. El nom de Descartes resideix en el panteó dels «grans». Tanmateix, és bo de recordar que ell també va ser nen, i molt fràgil. La seva mare va morir de part un any després de néixer ell. Tanmateix, Descartes creia fermament que havia estat ell la causa de la seva mort, i que havia heretat la mala salut de la mare. Els filòsofs també tenen històries. Descartes en va explicar

una en una carta a la reina Cristina de Suècia. Parlava d'una noia guenya que ell s'havia estimat quan era un vailet, i del fet que durant molts anys s'havia sentit «més inclinat a estimar» les dones que «tenien aquest defecte». Aquesta associació irracional, però, va desaparèixer tan bon punt ell en va ser conscient.²¹ No sorprendrà a ningú que l'inventor de la geometria analítica destaqués en matemàtiques a l'escola.

El que diuen les nostres idees és contagiós. Les paraules passen d'una persona a una altra, i tots som vulnerables a caure malalts d'alguna idea i que la infecció ens duri tota la vida. Els éssers humans són els únics animals que maten per les idees, i per tant és assenyat que ens les prenguem seriosament, és assenyat preguntar-se què són i com sorgeixen. Totes les idees són, d'una manera o d'una altra, adquirides. Hi ha pensadors que considerem originals, però ells també van haver d'ingerir els pensaments d'altres, generalment en forma de llibres, per poder arribar a pensar. No hi ha cap pensament que no tingui un precedent. Malgrat el seu desig de netejar el pensament de tot coneixement adquirit, Descartes arrossegava un saber previ. Èpoques diferents adopten idees diferents, però algunes duren més que d'altres, i hi ha idees que s'atrinxeren de tal manera que ni tan sols en som conscients. Rauen sota les controvèrsies sobre què i qui són els éssers humans, i resten inexpressades. S'amaguen en metàfores i frases, en biaixos d'una mena o una altra que no sabem reconèixer, i que per tant poques vegades examinem.

I llavors hi ha el problema d'algunes disciplines que tenen creences fundacionals totalment contradictòries i que han manufacturat els seus propis llenguatges, i en els quals els qui les practiquen comparteixen assumpcions sobre el món, de manera que no cal qüestionar el que ja creu tothom. La crítica que va fer Vico de l'acadèmia i dels seus camps de coneixement aïllats entre si va ser prescient. Regularment es produeixen baralles en cercles acadèmics, però sovint són sobre allò que Freud va anomenar «el narcisisme de les diferències menors». Els rivals no lliuren la batalla sobre la qüestió primera, sinó sobre la qüestió número tres-cents

quaranta-una. Gairebé totes les disciplines comparteixen un consens silenciós, sovint invisible.

Aquest assaig interroga la certesa i aplaudeix el dubte i l'ambigüïtat, no perquè siguem incapaços de saber coses, sinó perquè hem d'examinar les nostres creences i preguntar d'on provenen. El dubte és fèrtil perquè obre un pensador a pensaments estranys. El dubte és un generador de preguntes. Tot i que la primera pregunta de Descartes sobre les certeses i incerteses en la nostra existència encara resulta vigoritzant, la seva solució és menys satisfactòria, no tan sols per a mi, sinó també per a molts d'altres. Una de les poques veritats universals sobre les idees és que les preguntes acostumen a ser millors que les respostes. Però, malgrat tot, quin significat té que la ment humana s'investigui a ella mateixa? Això depèn de què considereu que és una ment. Si la ment és una cosa fallible, material, llavors els pensaments que genera han de ser necessàriament limitats, i canviaran amb el temps. Però si és una altra cosa, si la ment humana té accés a veritats inscrites allà fora a l'univers, veritats que són immutables i encastades en el teixit de la realitat, tindreu unes idees molt diferents sobre la manera de contextualitzar l'experiència. Hannah Arendt no va ser l'única que va suggerir que el fet que un ésser humà sàpiga què són els éssers humans és una gesta comparable a «saltar per damunt de les nostres pròpies ombres».²² Tot i això, perseverem. La pregunta és massa interessant com per deixar-la de banda.

*Un estudi aleatori gens científic de què pensa la gent
sobre la ment (un parèntesi sobre per què escric aquest llibre),
i una petita marrada per l'interior de la ment
d'Alfred North Whitehead*

Mentre em preparava per escriure aquest assaig, vaig fer la mateixa pregunta a diverses persones: què penses que és la ment, el pensa-

ment? Ho vaig preguntar a gent que no havia conegut mai, i també a gent que ja coneixia. Sempre vaig dir als meus interlocutors que la pregunta era oberta. No buscava pas la resposta «correcta». Sentia autèntica curiositat sobre el que ell o ella em poguessin dir. La gent amb qui vaig parlar eren tots nord-americans o europeus amb formació, però cap d'ells no s'havia estat anys i panys formulant teories sobre l'activitat mental. La majoria no estaven segurs de com definir la ment. De fet, uns quants van quedar perplexos per la pregunta. Encara que tots tenim «coses al cap» i a vegades «diem el que pensem» o provem de «pensar les coses abans de dir-les», la ment (o el pensament) és un concepte elusiu. Per ajudar-los, els feia una altra pregunta: penseu que la ment és diferent del cos? Gairebé tothom va fer la distinció convencional entre mental i físic. La ment pensa. El cos no. Descartes creia precisament en aquesta mena de dualisme: la ment pensant i el cos sensible estan fets de substàncies diferents, però interactuen. Llavors els preguntava si el cervell i la ment són la mateixa cosa o si són diferents. Les respostes a aquesta pregunta variaven considerablement. Alguns pensaven que el cervell i la ment són idèntics; d'altres, no. És fàcil veure amb quina rapidesa unes simples preguntes sobre la ment i el pensament es converteixen en problemes desconcertants sobre les essències.

Si una persona creu que la ment és una cosa diferenciada del cervell, llavors la pregunta és: de què està feta la ment (i el cervell no)? Hi ha alguna cosa més enllà de la nostra matèria grisa que hàgim de tenir en compte a l'hora de concebre la ment? La ment és immaterial? Un home que seia al meu costat en un sopar i que creia fermament que l'àmbit mental i el físic eren diferents, es va acalorar força quan li vaig preguntar de què estava fet l'àmbit mental. Era Déu, o esperit, o veritat matemàtica? Es va oposar amb vehemència a qualsevol menció de la divinitat, i la nostra conversa pràcticament es va acabar aquí. Ell sabia que la ment i el cos eren dues coses diferents, però no volia parlar de què podien ser.

Per altra banda, si la ment és el cervell, i el cervell només és un altre òrgan del cos, un òrgan com el cor, el fetge o la placenta

transitòria, per què es considera que la ment és una cosa més elevada que no pas una part qualsevol del cos? Aquest pensament també incomodava alguns. Molts de nosaltres situem l'essència de nosaltres mateixos a l'interior del nostre cap, a l'interior de la nostra ment pensant. Si la meva ment desapareix, jo desaparec. Si perdo una cama, però, encara soc aquí. La meva cama no és jo mateix tal com ho són els meus pensaments, malgrat el fet que tots dos em pertanyen. És just preguntar: quina importància té per a ningú el que sigui la ment? És evident que molta gent va per la vida sense perdre ni una mica el son sobre el tema. Em sembla que tot plegat té la seva importància, perquè la manera com resollem el problema té conseqüències en moltes disciplines, encara que estigui més o menys amagat de la vista. Per exemple, si els problemes mentals són problemes del cervell i no de la ment, per què tenim la psiquiatria per tractar la ment i la neurologia per tractar el cervell? Per què no només una disciplina i prou, que tracti el cervell? Cada dia rebem notícies dels límits entre la ciència del cervell, la genètica i la intel·ligència artificial, i el contingut d'aquests estudis està determinat per la manera particular que té cada científic d'entendre el problema ment-cos.

És evident que contextualitzar la ment (el pensament) és crucial per a moltes menes de recerca. N'hi haurà prou amb un exemple. La depressió és una malaltia molt poc entesa. Ningú sap quina relació hi ha entre la tristesa ordinària i la depressió. La teràpia cognitivoconductual (TCC) és un tractament popular i efectiu contra la depressió. En molts articles, assajos i anuncis, els defensors de la TCC expressen alguna versió de l'afirmació següent: «Els pensaments disfuncionals negatius afecten l'estat d'ànim d'una persona, el seu sentit del jo, el seu comportament i fins i tot el seu estat físic».²³ La TCC suposa que el fet de canviar els pensaments negatius conscients d'una persona per pensaments més positius farà que la persona es recuperi. La teràpia aïlla els «pensaments» —allò que un pacient és conscient que pensa— del seu estat físic. Els pensaments actuen sobre el cos. Per tant, en la TCC s'entén que els pensaments estan diferenciats del cos i poden mani-

pular-lo de maneres misterioses. Aquest és un problema filosòfic, perquè els pensaments sembla que són immaterials, no estan fets de res.

L'epifenomenalisme és la doctrina segons la qual l'experiència conscient *no exerceix* efectes causals sobre el cos. Tot i que la majoria de nosaltres estem força segurs que els nostres pensaments afecten el nostre comportament, de quina manera funciona això encara és un enigma. Fent-se ressò de la princesa Elisabet, el filòsof analític nord-americà John Searle articula el dilema: «Però si els nostres pensaments i sentiments són veritablement mentals, com poden afectar res que sigui físic? Com pot una cosa mental representar una diferència física? ¿Hem de suposar que els nostres pensaments i sentiments poden d'alguna manera produir efectes químics en els nostres cervells i la resta del sistema nerviós?»²⁴ La manera com es responen les preguntes sobre la depressió i el seu tractament depèn d'un model teòric de la ment. La TCC assumeix una divisió dualista cartesiana, tot i que els seus defensors decideixen no trencar-se el cap amb aquesta incògnita. S'han fet molts estudis que demostren que la TCC és efectiva contra la depressió. Però esclar, que un tractament funcioni no vol dir que funcioni per les raons que els seus partidaris exposen.

El problema ment-cos es converteix ràpidament en el problema persona-entorn. Com es converteix el que hi ha fora de la ment-cos d'una persona en l'interior d'aquesta mateixa ment-cos? On comencen les paraules? ¿Comencen fora del cos en un llenguatge compartit, o a dins del cos en una habilitat innata per aprendre a parlar? Els ratolins no parlen com ho fem nosaltres. Si, en la major part, una personalitat o caràcter ve predeterminat genèticament, llavors les condicions del món exterior poden semblar menys importants que potinejar el genoma. Potser la tendència a la depressió és innata. Si la ment és el cervell i res més que el cervell, i si aquest cervell funciona com una màquina que té parts diferents per fer funcions diferents, i es pot desmuntar i tornar a muntar, aquesta idea també afectarà la nostra manera de pensar sobre una persona deprimida.